

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний аграрний університет
Центр післядипломної освіти та дорадництва

**«РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА КООПЕРАЦІЇ НА СЕЛІ.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ І
НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ**

Вінниця – 2015

УДК 334.72:334.73(063)

ББК 65.9(4Укр)321я5

Р64

Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи: зб. матеріалів наук. конф. і навч.-практ. семінару, 28 серпня 2015 р. / Вінницький національний аграрний університет. – Вінниця : Едельвейс і К, 2015. – 187 с.

У збірнику представлено статті наукової конференції і навчально-практичного семінару «Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи» та висвітлено дослідження проблем та перспектив розвитку кооперативів, малого і середнього підприємництва, а також розвитку бізнесу на селі в сучасних умовах розвитку аграрного сектору економіки України.

Для науковців, управлінців, керівників підприємств, кооперативів, викладачів, аспірантів, студентів.

Друкується за рішенням Вченої ради Вінницького національного аграрного університету (протокол № 1 від 25.09.2015р.)

Редакційна колегія: Калетнік Григорій Миколайович – д.е.н., професор, дійсний член (академік) НААН, президент ВНАУ (головний редактор); Мазур Віктор Анатолійович – к.с.-г.н., доцент, ректор ВНАУ (заступник головного редактора); Шпикуляк Олександр Григорович – д.е.н., професор, декан економічного факультету; Тітаренко Ольга Михайлівна – директор центру післядипломної освіти та дорадництва; Скоромна Оксана Іванівна – к.с.-г.н., доцент, декан факультету технології виробництва і переробки продукції тваринництва; Мельничук Ольга Федорівна – к.ю.н., доцент, декан факультету менеджменту та права; Бандура Валентина Миколаївна – к.т.н., доцент, декан факультету механізації сільського господарства; Дідур Ігор Миколайович – к.с.-г.н., доцент, декан агрономічного факультету; Поліщук Віталій Олександрович – заступник директора центру післядипломної освіти та дорадництва з науково-технічного розвитку та інноваційних технологій; Кулик Ірина Валеріївна – завідувач відділу підвищення кваліфікації центру післядипломної освіти та дорадництва (відповідальний секретар).

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст статей і достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

© Вінницький національний аграрний університет, 2015

ЗМІСТ

Г.М. Калетнік, І.В. Гончарук СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА МОДЕЛІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА І КООПЕРАЦІЇ.....	5
М.Й. Малік, О.Г. Шпикуняк КООПЕРАТИВНІ ВІДНОСИНИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	13
Л.М. Пронько РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	19
Т.І. Чорнопищук КООПЕРАТИВНИЙ РУХ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	26
Ю.В. Довгань ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ.....	35
О.М. Тітаренко РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	41
О.І. Шаманська ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ.....	47
Л.П. Шевчук, С.М. Злотковський КОНТРОЛЬ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	54
О.О. Мороз, Д.В. Стасенко СУЧАСНИЙ СТАН БОРОШНОМЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДИНАМІКА ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ВІННИЧЧИНИ.....	58
О.В. Тодоров ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ.....	64
В.А. Пехов РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ У МЕХАНІЗМІ РИНКУ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ.....	69
С.Ф. Разанов, В.В. Шеєць КОНЦЕНТРАЦІЯ Р _h ТА Cd У ГОМОГЕНАТІ ТРУТНЕВИХ ЛИЧИНОК ЗА РІЗНОЇ КИСЛОТНОСТІ ҐРУНТІВ МЕДОНОСНИХ УГІДЬ.....	72
І.А. Семчук ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ.....	76
Я.В. Гонтарук ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	81
І.В. Зубар ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ МАЛИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА.....	85
М.А. Тонкопій ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	91

Малік Микола Йосипович, Шпикуляк Олександр Григорович

**Кооперативні відносини в аграрній сфері:
тенденції становлення та розвитку**

Ключові слова: кооперація, аграрна сфера, сільське господарство, ринок, сільськогосподарські виробники.

Анотація. У статті розкриті проблемні теоретико-методичні й практичні аспекти розвитку кооперативних відносин в аграрній сфері економіки. Здійснена ґрунтова оцінка стану кооперації як форми самоорганізації агробізнесу в контексті сучасних вітчизняних реалій економічного і соціального процесу на селі. Проаналізовано стан і визначено системні проблеми розбудови кооперативного руху як соціального надбання, визначено місії кооперації як особливої форми організації агробізнесу.

УДК: 658.14:321

**РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

*А.М. Пронько, кандидат економічних наук, доцент
Вінницький національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Інтеграція виробництва агропромислової продукції є одним із важелів впливу на розвиток продуктивних сил та сприяє підвищенню ефективності аграрного сектору економіки. Основою розвитку інтеграції в сучасних умовах господарювання є об'єктивна закономірність поєднання постачання та виробництва, необхідність якої зумовлена розвитком продуктивних сил, прискоренням науково-технічного прогресу, розширенням взаємозв'язків ринкових суб'єктів з іншими сферами економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами фундаментальних досліджень проблем розвитку інтеграційних процесів підприємств займались ряд провідних українських та зарубіжних вчених, зокрема: Ж. Тіроль, О. Вільямсон, Ф. Шерер, Д. Роса, С. Авдашева, В. Дементьєва, М. Вороновицький, І. Акімова, А. Козаченко, М. Чумаченко., Ю. Нестерчук, В. Россоха та інші.

Мета дослідження. Дослідження впливу інтеграційних процесів на результати господарювання та ринкову капіталізацію підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інтеграційних зв'язків визначається різними рівнями інтегрованості та впливу на систему агропромислового виробництва. Перший рівень є найпростішим та суттєво не змінює виробничий напрям господарства, другий – підприємство може здійснювати виробництво за кількома видами продукції та часткову переробку, третій – забезпечує замкнений цикл виробництва, переробку та реалізацію кінцевого продукту, а також здійснює обслуговування, інформаційно-наукове забезпечення виробництва та сприяє підвищенню рівня капіталізації підприємства.

Сьогодні в Україні інтеграційні процеси відбуваються шляхом злиття чи поглинання малих і середніх підприємств, використовуючи третій або другий рівні інтеграції. Таким чином, виробництво стає завершеним, управлінську діяльність всією структурою здійснюють менеджери об'єднання (компанії), кожне підприємство, яке є членом об'єднання, централізовано отримує кошти на здійснення господарської діяльності.

Будь-які процеси інтеграції сприяють концентрації ресурсів, забезпечують стабільні відносини між виробниками й переробниками сільськогосподарської продукції, створюють умови для підвищення ефективності роботи компанії. Постійний розвиток інтеграційних процесів зумовлює виникнення бізнес-альянсів, розширення концентрації та внутрішньої диверсифікації виробництва, зростання капіталізації, ринкової вартості й інвестиційної привабливості, що, безумовно, є пріоритетом в організації виробничої та економічної діяльності підприємств.

В аграрному секторі економіки, інтеграційні процеси запроваджують через низький рівень прибутковості, ефективності виробництва та не конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Інтеграція передбачає створення спільного капіталу, який ще називають – інтегрований [2]. Такий капітал дозволяє впроваджувати у виробничий процес нові технології, посилює фінансові можливості, сприяє зниженню витрат на розробку і впровадження новітніх технологій та досягнень НТП та рівень капіталізації підприємства.

Крім цього, за рахунок об'єднання суб'єктів малого бізнесу у структури, підсилюються фінансові, технологічні і маркетингові можливості кожного учасника за рахунок використання спільних ресурсів, при цьому збільшується сукупний вплив на зовнішнє середовище та зменшуються витрати ринкової взаємодії.

Поряд із зазначеними перевагами створення інтеграційних структур, невивченим залишається питання щодо захисту інтересів підприємств, які є їх членами. Особливо актуальним воно є при створенні великих вертикально інтегрованих компаній. Адже вертикальну інтеграцію можна вивчати з позиції виробничого й організаційного об'єднання; злиття і поглинання господарських структур; кооперації; взаємодії підприємств, пов'язаних загальною участю у виробництві, переробці та продажу кінцевої продукції.

Досвід діяльності вітчизняних інтегрованих компаній і аналіз економічної літератури свідчать, що сьогодні немає цілісної теорії і методології визначення ефективності їх створення і функціонування. Проте теорію інтеграції, яка обґрунтовує інтеграційний процес варто досліджувати за такими напрямками:

- виявлення конкурентних переваг;
- визначення частки продажів продукції на товарних ринках до і після створення інтегрованої структури;
- дослідження взаємодії технологічних ланцюгів;
- зіставлення показників діяльності компанії з іншими компаніями, присутніми на ринку;
- оцінка ефективності функціонування інтегрованої компанії з позиції скорочення трансакційних витрат;
- визначення ефективності взаємодії менеджерів і акціонерів.

Аналіз літературних джерел [1-9] доводить, що у світовій економіці великі інтегровані компанії виступають основою сучасного промислового виробництва. Створення сучасних інтеграційних аграрних формувань відбувається в контексті розробленого механізму об'єднання учасників агропромислового виробництва в єдину господарську структуру в результаті існування виробничих зв'язків та поєднання технологічних процесів. Об'єднавчі процеси в аграрній сфері характеризуються поширенням процесів злиття та поглинання компаній за різними схемами, проявляються в різних видах та організаційно-правових формах й викликають багато суперечностей щодо розуміння причин виникнення, сутності, механізму реалізації й наслідків цих тенденцій, а тому залишаються предметом гострих дискусій в наукових, урядових і бізнесових колах.

Інтеграційні процеси у великому аграрному бізнесі часто ототожнюють з диверсифікацією виробництва [1, с. 101]. Проте диверсифікація (лат. *diversus* – різний і *facere* – робити) – це одночасний розвиток, як правило, технологічно не взаємопов'язаних видів виробництва (обслуговування) або розширення асортименту продукції (послуг).

Таким чином, суттєвою відмінністю інтеграції від диверсифікації є: технологічна послідовність виготовлення кінцевого продукту, товарно-грошові відносини між бізнес-одинацями інтеграційних об'єднань, що забезпечуються через розробку та затвердження бюджетів і контроль за управлінням витратами.

Певний ступінь незалежності учасників інтегрованого утворення дає змогу керівництву головного підприємства зосередити увагу на формуванні стратегії розвитку об'єднання, доведенні завдань виробництва, бюджетуванні, створенні центрів витрат і центрів відповідальності, упровадженні новітніх технологій виробництва, управління, маркетингу [9]. Розв'язання поточних проблем учасників покладається на дочірні підприємства, керівництву яких делегуються повноваження у прийнятті тактичних і оперативних рішень. У разі виникнення проблем в одного з учасників об'єднання прямими збитками опікується головна компанія. Інші підприємства мають проміжне відношення до цього явища [6]. Проте здебільшого керівництво підприємств-учасників володіє певним пакетом акцій в інтеграційному об'єднанні й зацікавлене в ефективному господарюванні, а створення замкнутого циклу виробництва, координованого управління технологічним ланцюгом виробництва й логістики зміцнює позиції конкурентоспроможності на ринку, підвищує рівень фінансової стійкості, сприяє формуванню конкурентного статусу та іміджу компаній.

Такий підхід однозначно сприятиме підвищенню рівня відповідальності у працюючих, капіталізації самої компанії (організації) та кожного із членів інтегрованої структури.

Агропромислова інтеграція, що супроводжується концентрацією капіталу об'єднання, забезпечує встановлення стабільних виробничо-господарських зв'язків між підприємствами технологічного ланцюга, зниження витрат на одиницю продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції, створенням умов для диверсифікації виробництва і можливості маневрування ресурсами, зростання проміжного попиту, підвищення ефективності керування, сполучення, узгодження й кооперації господарської діяльності.

Таким чином, економічні інтереси потенційних учасників інтегрованого об'єднання перетинаються. У той же час накопичення й ефективне використання прибутку компанії, у свою чергу, дозволить реалізувати інвестиційні проекти розвитку підприємств, які входять у

її структуру, збільшити обсяги виробництва та підвищити її капіталізацію.

Отже, для активізації та прискорення інтеграційних процесів в економіці нашої країни необхідно:

- розробити відповідну законодавчу та нормативно-методичну базу;

- забезпечити консалтингову, а також суспільну підтримку інтеграційних процесів;

- удосконалити систему відносин «великі корпорації – держава», сутність яких полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку матеріального виробництва, галузей економіки і національного господарства в цілому;

- сприяти стратегічному партнерству держави і корпорацій, що потребує розвитку корпоративного сектору, розробки інструментів і механізмів державного регулювання діяльності цих структур, а також залучення великих інтегрованих компаній до розробки програмних і прогнозних документів загальнодержавного і регіонального рівнів, тобто до розробки методології та принципів індикативного і стратегічного планування;

- удосконалити форми, методи і технології управління в інтегрованих компаніях;

- поліпшити управлінські взаємодії між господарюючими суб'єктами, які входять до складу інтегрованої компанії з приводу гармонізації інтересів, досягнення загальних цілей і забезпечення синергетичного ефекту від спільної діяльності;

- забезпечити ефективне функціонування управляючої компанії, взаємодію менеджменту основної компанії і дочірніх фірм, постачальників і споживачів продукції, великих акціонерів і вищого менеджменту тощо.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене, слід відмітити, що недосконалість правової бази країни та значний вплив неформальних інституцій, з одного боку, сприяє росту ризиків при взаємодії малих підприємств та збільшенню трансакційних витрат; з іншого – ставить досить високі бар'єри для входження на ринок малих підприємств, висуває більш жорсткі вимоги до функціонування на ньому. Тому малі підприємства опиняються перед вибором – ліквідуватися чи шукати нові форми взаємодії з іншими виробничо-господарськими структурами на ринку. На наш погляд, інтеграцію слід розглядати з точки зору неінституціональної теорії [7], як систему об'єднання

економічних суб'єктів з метою спільного постачання, виробництва і реалізації продукції для зміцнення своїх ринкових позицій шляхом запобігання збільшенню втрат від опортуністичної поведінки ринкових агентів та захисту специфічності активів малих підприємств, з іншого боку – це дасть змогу напрацювати певні розробки у системі формальних інституцій, які б стимулювали розвиток малого та середнього бізнесу у країні та допомагали б визначити оптимальну форму взаємодії за існуючих умов господарювання.

Виробничий напрям інтегрованих структур, які продукують свою діяльність на теренах України, значною мірою формується на основі спеціалізації материнської компанії або основного виду її бізнесу, запровадження монокультурного ведення господарства з порушенням структури посівних площ. Інтеграція у великомасштабному аграрному бізнесі може деформувати ринкове середовище, звужити можливості й свободу діяльності суб'єктів господарювання, обмежити вибір напрямів і місць купівлі чи збуту продукції та вільну конкуренцію між економічними суб'єктами. Очевидно, держава має контролювати інтеграційні процеси, не допускати можливості створення й панування монопольних та олігопольних об'єднань в аграрній сфері. Проте цей аспект проблеми потребує окремого дослідження.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану та концептуальні напрями розвитку аграрного ринку України / [Коваленко Ю.С., Охріменко І.В., Зеліско І.М. та ін.]. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 122 с.
2. промисленности / А.Я. Бутыркин. – М.: Едиториал УРСС, 2003.–200 с.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: ідентифікація і мотиви здійснення / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2006. – №1. – С. 40–54.
3. Булеев И.П. Некоторые вопросы капитализации экономики предприятий /И.П. Булеев // Развитие национальной промисловості у сучасному контексті: пріоритети, проблеми, регулювання: тези доп. і повідом. міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 19-20 жовт. 2009 р.): В 2 т. Т.1 / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – С. 188-191.

4. Винслав Ю. Развитие интегрированных корпоративных структур в России / Ю. Винслав, В. Дементьев, А. Мелентьев, Ю. Якутин // Российский экономический журнал. – 1998. – № 11-12. – С. 27-41.
5. Козоріз М.А. Роль і функції капіталізації в забезпеченні економічного розвитку суб'єктів господарювання / М.А. Козоріз // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 42-48.
6. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві : моногр. / Нестерчук Ю.О. – Умань : Сочінський, 2009. – 372 с.
7. Портер М. Конкуренція / Потрер М. ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
8. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / [За ред. П.Т.Саблука]. – К. : ІАЕ, 1999. – 532 с.
9. Самсонова Я.О. Правові засади розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва як основного напрямку державної аграрної політики України [Електронний ресурс] / Я.О. Самсонова // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 2(6). – Режим доступу : http://наука.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2014/17.pdf.
10. Шевченко Н.В. Роль і функції капіталізації в забезпеченні ефективного розвитку промислових підприємств /Н.В. Шевченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1(80). – С. 101-105.
11. http://www.ulf.com.ua/ru/our_business/cattle_meat/cattle/.

Пронько Людмила Миколаївна

Розвиток інтеграційних процесів в аграрних підприємствах

Ключові слова: інтеграція, інтегровані компанії, інтеграційні процеси, вертикальна інтеграція, диверсифікація, капіталізація, ринкова капіталізація, фінансові результати.

Анотація. Проведено дослідження щодо розвитку інтеграційних зв'язків за різними рівнями інтегрованості та впливу на систему виробництва. Зазначено напрями розвитку інтеграції, її переваги та недоліки. Визначено взаємозв'язок інтеграційних процесів із диверсифікацією виробництва. Обумовлено ступінь впливу інтеграційних процесів та створених інтегрованих компаній на рівень капіталізації кожного із їх членів.